

RAZŠIRJENOST IN NEKATERE ZNAČILNOSTI DRUŽBENEGA VINOGRADNIŠTVA V SEVEROVZHODNI SLOVENIJI¹⁾

UVOD

Povojni družbenopolitični razvoj je privedel do oblikovanja večjih sklenjenih površin, s katerimi upravljajo družbena gospodarstva. Leta 1966 je znašal njihov delež v občinah Maribor in Gornja Radgona 30 do 40 % površine, v občinah Slovenska Bistrica in Ormož 25 do 30 %, v občini Slovenske Konjice 20 do 25 %, v občinah Lenart, Ptuj in Ljutomer pa od 15 do 20 % površine²⁾. V višjem subalpskem svetu so to predvsem gozdne; v subpanonskem gričevnatem in nižinskem svetu pa kmetijske površine, med njimi vinogradi.

Izraba podružbljenih zemljišč je bila nasploh precej drugačna kot izraba zemljišč v zasebni kmečki lasti. Pri poljskih površinah se je usmerila v specializirano proizvodnjo, predvsem pridelavo krmnih rastlin, na vinogradniških tleh pa v moderno plantažno vinogradništvo. Obdelava podružbljenih površin je zato mehanizirana in zahteva večje sklenjene komplekse, kar ustvarja tudi docela specifičen videz pokrajine. Tako razlikujemo že na prvi pogled drobna razparcelirana zemljišča s pestro polikulturno proizvodno usmerjenostjo od enoličnih arondiranih površin, največkrat s prevlado določene kulture. Tej podobi se pridružuje razlika v načinu obdelave, ki v tradicionalni kmečki pokrajini še posebej stopnjuje kontraste in divergenco v njenem družbenem razvoju. Izraba kmetijskega zemljišča je sicer v veliki meri odvisna tudi od velikosti gospodarstva in značaja zaposlitvene strukture, vendar je obdelava kmečkih vinogradov skoraj izključno motična in le redki so primeri sodobnejše žične vzgoje. Zato se je v kmečkih vinogradnih regijah ohranil enoten značaj vinogradniške pokrajine z vinogradi na kolju, komajda rahlo

diferenciranimi zaradi različno skrbne obdelave.

V razvoju tehnologije vinogradništva se bo nedvomno še nadalje kazala tendenca umika tradicionalnega načina vzgoje na kolju, povezana s pomanjkanjem delovne sile. Ker pa je v sedanjih družbenoekonomskih razmerah pričakovati velikopotezno mehanizirano obdelavo skorajda le v družbenem lastništvu, se bodo ostareli zasebni vinogradi še dalje umikali, z njimi pa tradicionalni pejzaž in nasploh vinogradniške površine. To tendenco je mogoče prekiniti le s postopnim uvažanjem mehanizirane obdelave tudi v kmečkem vinogradništvu, ki ga delovna sila vedno bolj zapušča. Kmečki vinogradi so obenem potrebni obnove, saj jih je bila večina obnovljenih po napadu trtne uši v obdobju pred prvo svetovno vojno. Temu ustrezno dajejo le nizke donose, v glavnem manj kot 20 hl pridelka na hektar. Razen tega so proizvodni stroški zaradi naglega naraščanja cen reprodukcijskega materiala porasi močnejše kot prodajna cena vina. Če k temu dodamo še dejstvo, da dosega kmečko vino zaradi zaostale tehnologije pridelovanja in zlasti kletarjenja ob vedno strožjih kriterijih glede kvalitete le nižje cene, potem nam je razumljivo vedno bolj prevladujoče spoznanje, da vinogradništvo v tradicionalni kmečki obliki nima več pogojev za obstoj. Predvideno obnovo kmečkih vinogradov in proizvodnjo bo zato treba organizirati po sodobnih načelih, kot je predvsem mehanizirana obdelava in predelava, obnova vinogradov v najboljših vinorodnih okoliših, izbira primernih sort in sistema obnove, zaščita provenience in kvalitete vin, ki bo omogočila uspešnejšo prodajo ipd.³⁾ Zaradi trenutne neakumulativnosti vinogradništva pa bo treba poiskati možnosti za kreditiranje ob-

1) Z izjemo poglavja o umiku vinogradništva Prekmurje ni zajeto.

2) Razvoj kmetijstva v prostoru SR Slovenije, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani, 1970, karta 1.

3) Kmetijstvo, promet in zveze, trgovina, turizem. Valorizacija študij elaboratov in drugega gradiva. Monografije po področjih. Ekonomski center Maribor, Maribor 1969, str. 29-34.

nove, in to v obeh sektorjih lastništva. Če bo ta izostala, bo kmečko vinogradništvo v zelo kratkem času propadlo, saj prav pomanjkanje sredstev za obnovo najbolj prispeva h krčenju zasebnih vinogradniških površin.

I. RAZŠIRJENOST VINOGRADOV S POSEBNIM OZIROM NA DRUŽBENO VINOGRADNIŠTVO

A) Razširjenost vinogradov po vinogradniških regijah

Statistični podatki⁴ o površinah vinogradov po katastrskih občinah povedo, da je vinogradništvo zgoščeno predvsem v Jeruzalemskih in Radgonskih goricah ter Spodnjih Halozah, kjer je 3.128 ha ali 44 % vinogradov južnega Pomurja in Podravja. Relativni delež vinogradov doseže v Jeruzalemskih goricah 15,3 %, v Spodnjih ali Vinorodnih Halozah 8,9 % in v Radgonskih goricah 8,2 % površine. V Zahodnih Slovenskih goricah, kjer je bil umik vinogradov v preteklosti izredno močan, so vinogradi skoncentrirani v Svečinskih in Mariborskih goricah. V prvih zavzemajo 5,4 %, v drugih 5,2 % površine. Vendar je njihov delež v posameznih vinorodnih okoliših različen. V velikem delu Mariborskih goric dosega okrog 8 %, v Borlsko-zavrčkih goricah 14 % in v Vzhodnih Ljutomerskih goricah 16,5 %.

Vseh vinogradov je bilo v južnem Pomurju in Podravju po stanju iz 1967 leta 7.084 ha. Slovenjgoriški zavzemajo 65,5 %, haloški pa 1.463 ha ali 20,7 % vseh vinogradov, preostanek pa odpade na manj pomembne vinorodne regije, in to: Dravinjske gorice (535 ha ali 7,5 %), Podpohorske gorice (403 ha ali 5,7 %) in Kozjak (44 ha ali 0,6 %).

Razloge za to, da je vinogradništvo najpomembnejše prav v Slovenskih goricah in Halozah, je iskati v kompleksu prirodnih in družbenih pogojev, ki so bili v teh dveh vinorodnih regijah nadpovprečno ugodni. Mednje uvrščamo predvsem izjemne klimatske, pedološke in reliefne razmere ter večji kapital cerkvenih ustanov, gospoščin in meščanstva. Ni slučajno, da je bilo zato v ekološko najugodnejših vinorodnih okoliših tudi največ tuje ali nedomače posesti. Ta je s povojno agrarno reformo in nekoliko kasnejšo odpravo viničarskih razmerij prešla v družbeno

last in postala osnova za razvoj družbenega vinogradništva.

V celoti je družbenih vinogradov v južnem Pomurju in Podravju 2.731 ha ali 38,5 % vseh vinorodnih površin. Relativno najvišji je njihov delež v Slovenskih goricah, kjer znaša 44 % ali 2.042 ha, to pa pomeni 74,8 % vseh družbenih vinogradov v severovzhodni Sloveniji brez Prekmurja. V Zahodnih Slovenskih goricah je družbenih vinogradov 570 ha ali 44,6 %, največ v Svečinskih (163 ha ali 48,7 %) in Mariborskih goricah (198 ha ali 53,7 %). Srednje Slovenske gorice imajo najmanj družbenih vinogradov, in to 555 ha ali 34 %, od tega pa jih je kar 450 ha v Radgonskih goricah, kjer pomenijo 62,7 % vseh vinogradov. V ostalih vinorodnih okoliših Srednjih Slovenskih goric izrazito prevladuje kmečko vinogradništvo.

Vzhodnih Slovenskih goric ne označuje le najvišji relativni delež vinogradov sploh, temveč prav tako najmočneje razširjeno družbeno vinogradništvo. Družbeni vinogradi zavzemajo 917 ha ali 52,9 % vseh vinogradov in so osredotočeni v Jeruzalemskih goricah, kjer jih je kar 819 ha ali 69 %. Delež družbenih vinogradov dosega tu ob Radgonskih goricah najvišjo vrednost, v ožjih vinorodnih okoliših teh dveh vinorodnih regij pa je celo še višji. Tako znaša v Gornjeradgonskih goricah 261 ha ali 69,6 %, v Vzhodnih Ljutomerskih goricah pa celo 416 ha ali 89,7 % vseh vinogradov.

V Halozah je sicer v poprečku le 29 % ali 425 ha družbenih vinogradov, vendar jih je od tega kar 401 ha v vinorodnih Halozah. Njihov delež je posebno visok v Podlehniških (58,8 %) in Borlsko-zavrčkih goricah (49,9 %).

Izjemoma je delež družbenih vinogradov še visok v Pekrskih goricah, kjer odpade od 115 ha vinogradov kar 84,5 % na družbeni sektor. V celoti zavzema ta v Podpohorskih goricah 51,9 % ali 209 ha vinorodnih površin. Dravinjske gorice in Kozjak pomenijo v pogledu družbenega vinogradništva zelo malo.

Za pregled naj služi tabela o lastništvu vinogradov po regijah:

4) Sumarniki zemljiških kategorij po katastrskih občinah SR Slovenije za leto 1967, Geodetska uprava, Ljubljana.

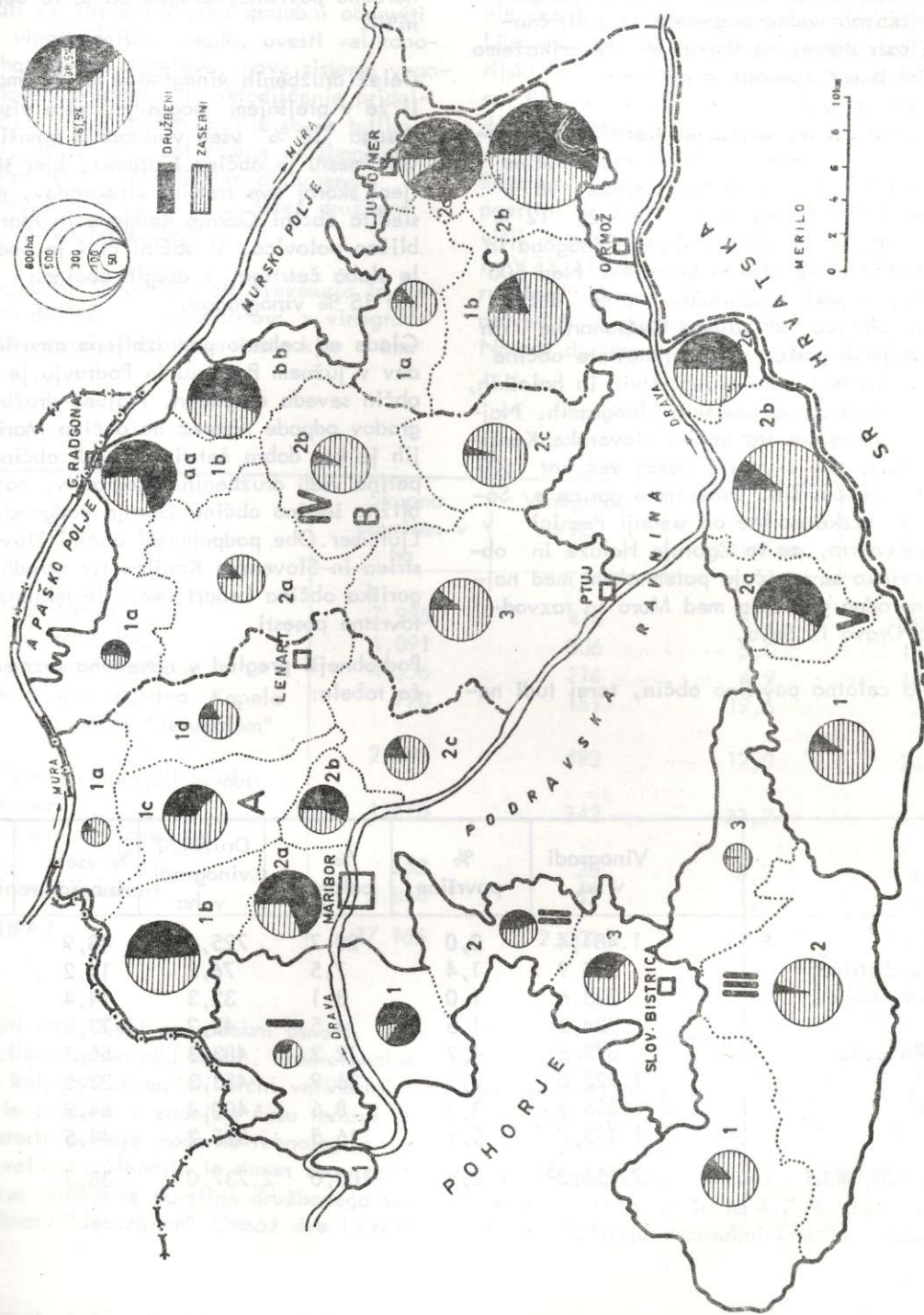
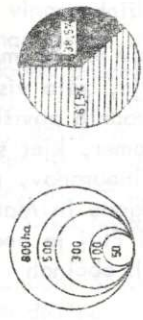
Tabela 1

Vinorodna regija	Površina vinogradov		Družbeni sektor	
	ha	%	ha	%
I. KOZJAK	44,5	0,7	15,1	33,9
II. PODPOHORSKE GORICE	403,4	2,3	209,3	51,9
1. Pekrske gorice	114,8	2,1	97,0	84,5
2. Slivniško-framske gorice	102,0	2,1	45,5	44,6
3. Slovenjebistriške gorice	186,6	2,6	66,8	35,8
III. DRAVINJSKE GORICE	534,8	1,7	39,3	7,3
1. Slovenjekonjiške gorice	208,7	2,0	29,2	13,9
2. Poljčanske gorice	275,2	1,9	9,9	3,6
3. Savinsko	50,9	0,8	0,2	0,4
IV. SLOVENSKE GORICE	4.638,3	4,5	2.042,5	44,0
A) Zahodne Slovenske gorice	1.279,2	3,9	570,6	44,6
1. Gorice med zgornjo Pesnico in Muro	724,9	3,2	272,6	37,6
a) Selniške gorice	46,1	1,4	6,1	13,2
b) Svečinske gorice	335,9	5,4	163,8	48,7
c) Jareninske gorice	253,1	4,0	88,3	34,8
d) Gasterajske gorice	89,8	1,3	14,4	16,0
2. Gorice med Dravo in zgornjo Pesnico (Mariborske gorice)	554,3	5,2	298,0	53,7
a) Kamniško-košaške gorice	264,9	8,4	182,5	68,8
b) Šentpeterske gorice	160,0	7,7	92,6	57,8
c) Voličinsko-dupleške gorice	129,4	2,4	22,9	17,7
B) Srednje Slovenske gorice	1.628,5	3,5	554,9	34,0
1. Gorice med Muro, zgornjo in srednjo Ščavnico	768,7	6,0	478,1	62,2
a) Cmureške gorice	50,9	1,3	27,4	53,8
b) Radgonske gorice	717,8	8,2	450,7	62,7
aa) Gornjeradgonske gorice	374,9	8,8	261,0	69,6
bb) Kapelske gorice	342,9	7,6	189,7	55,3
2. Gorice med srednjo Ščavnico, srednjo in spodnjo Pesnico	597,1	2,7	47,7	7,9
a) Kremberško-negovske gorice	147,6	1,8	20,6	13,9
b) Antonovske gorice	194,6	2,6	15,5	7,9
c) Juršinske gorice	254,9	4,1	11,6	4,5
3. Gorice med srednjo Pesnico in Dravo (Ptujске gorice)	262,7	2,1	29,1	11,0
C) Vzhodne Slovenske gorice	1.730,6	7,6	917,0	52,9
1. Zahodne Ljutomersko-ormoške gorice	542,6	3,6	97,6	17,9
a) Zahodne Ljutomerske gorice	144,6	2,6	20,5	14,1
b) Zahodne Ormoške gorice	398,0	4,2	77,1	19,3
2. Vzhodne Ljutomersko-ormoške gorice (Jeruzalemske gorice)	1.188,0	15,3	819,4	68,9
a) Vzhodne Ljutomerske gorice	464,0	16,5	416,2	89,7
b) Vzhodne Ormoške gorice	742,0	14,5	403,2	55,7
V. HALOZE	1.463,7	5,9	424,9	29,0
1. Zgornje Haloze	240,1	2,1	23,8	9,9
2. Spodnje (Vinorodne) Haloze	1.223,6	8,9	401,1	32,7
a) Podlehniške gorice	306,5	8,3	180,2	58,8
b) Leskovško-cirkulanske gorice	607,1	7,9	66,0	10,8
c) Borlsko-zavrčke gorice	310,0	14,0	154,9	49,9
VINORODNO PODRAVJE IN JUŽNO POMURJE (vinorodne katastrske občine)	7.084,7	3,9	2.731,1	38,5

RAZŠIRJENOST PODRUŽBLJENIH VINOGRADOV
V PODRAVJU IN JUŽNEM POMURJU

LEGENDA

POVRŠINA IN LASTNISTIVO VINOGRADOV

B) Razširjenost vinogradov po občinah

V prejšnjem poglavju smo spoznali razširjenost vinogradov po posameznih vinorodnih regijah. Ker pa izhajamo pri raznih ekonomskogeografskih raziskavah vedno pogosteje iz politično-upravne razdelitve, ne bo odveč, če prikažemo tudi njihovo razširjenost po občinah.

Največ vinogradov, kar dobra četrtina ali skoraj 2.000 ha, odpade na občino Ptuj, petina ali blizu 1.500 ha na občino Maribor, 16 % ali skoraj 1.200 ha na občino Ormož, 12 % ali blizu 900 ha na občino Gornja Radgona in 9 % ali 600 ha na občino Ljutomer. Nad 500 ha ali 7,5 % vseh vinogradov ima še občina Slovenska Bistrica, ki zajema Podpohorske in del Dravinjskih goric, vse prej naštete občine pa so udeležene na slovenjgoriških in haloških, mariborska tudi še na pekrskih vinogradih. Najrevnejši za vinograde sta občini Slovenske Konjice in Lenart, obe skupaj z nekaj več kot 500 ha vinorodnih površin. Dravinjske gorice s Savinjskim in nizke gorice ob srednji Pesnici v območju Lenarta, pa še Zgornje Haloze in obronki Kozjaka se uvrščajo potemtakem med najmanj vinorodna področja med Muro in razvodjem med Dravo in Savo.

Glede na celotno površino občin, torej tudi ne-

vinorodnega sveta, je delež vinogradov najvišji v občini Ormož (5,5 %), ki zajema močno vinorodno gričevje in relativno najmanj ravninskega sveta. Podoben značaj imata občini Gornja Radgona s 4,2 % in Ljutomer s 3,4 % vinorodne površine, drugod pa je ta delež precej nižji.

Delež družbenih vinogradov je, kot smo to spoznali že v prejšnjem poglavju, zelo visok, saj dosega 38 % vseh vinorodnih površin. Na prvem mestu je občina Ljutomer, kjer sta podružbljeni skoraj dve tretjini vinogradov, nato pa sledita občini Gornja Radgona in Maribor s približno polovico. V občini Ptuj je podružbljena le slaba četrtina, v drugih občinah pa manj kot 15 % vinogradov.

Glede na celotno podružbljeno površino vinogradov v južnem Pomurju in Podravju je vrstni red občin seveda drugačen. Največ družbenih vinogradov odpade namreč na občino Maribor, kjer jih je kar dobra četrtina. Sledi občina Ormož s petino vseh družbenih vinogradov, nato pa s približno šestino občine Gornja Radgona, Ptuj in Ljutomer. Obe podpohorski občini Slovenska Bistrica in Slovenske Konjice ter osrednjeslovenjgoriška občina Lenart imajo le minimalen delež tovrstne posesti.

Podrobnejši pregled v navedena razmerja omogoča tabela:

Tabela 2

Občina	Vinogradi v ha	% površine	% celote	Družbeni vinogradi v ha	% vseh vinogradov	% celote
Maribor	1.481,4	2,0	20,7	725,6	48,9	26,5
Slovenska Bistrica	535,9	1,4	7,5	76,2	14,2	2,8
Slovenske Konjice	223,6	1,0	3,1	32,3	14,4	1,2
Lenart	324,2	1,6	4,5	43,2	13,3	1,6
Gornja Radgona	873,8	4,2	12,2	483,3	55,3	17,6
Ptuj	1.922,0	2,9	26,9	453,3	23,5	16,5
Ljutomer	616,6	3,4	8,6	400,4	64,9	14,6
Ormož	1.177,7	5,5	16,5	525,2	44,5	19,2
SKUPAJ	7.156,2 ⁵	2,6	100,0	2.737,0	38,2	100,0

5) Razlika med podatkom za skupno površino vinogradov po občinah in po regijah na str. 5 nastaja zaradi Slovenskega Medmurja, ki pri regijah ni zajeto.

II. VINOGRADNIŠKE POVRŠINE DRUŽBENIH GOSPODARSTEV IN NJIHOV ZNAČAJ

Nosilec sodobne vinogradniške proizvodnje v povojnem razvoju slovenskega vinogradništva so bila družbena gospodarstva. Le družbeni vinogradniški obrati so bili ekonomsko sposobni obnoviti dotrajane vinogradniške nasade, uvesti velikopotezno mehanizirano obdelavo, nove sisteme vzgoje ter sodobno predelavo in skladiščenje pridelka. Razvoj v smeri modernizacije se je toliko stopnjeval, da je prikladal močne družbenogeografske kontraste v pokrajini in divergenco v njenem razvoju.⁶ Prav zato je delež družbene posesti še toliko pomembnejši.

V severovzhodni Sloveniji brez Prekmurja je trenutno osem družbenih gospodarstev⁷ z vinogradniškimi površinami, med njimi šest, kjer ima

vinogradništvo zelo pomembno ali celo vodilno vlogo. Po površini vinogradov so najpomembnejša "Jeruzalem" Ormož (obrat Slovenija vina Ljubljana) z blizu 500 ha ali četrtno vseh vinorodnih površin družbenega sektorja, Agrokombinat Maribor s preko 400 ha ali petino vinorodnih površin, Vinogradniško-živinorejski kombinat Ljutomer z okoli 350 ha, nato pa sledijo Kmetijski kombinat Ptuj s 300 ha, Kmetijski kombinat Radgona z 200 ha in Vinogradniško gospodarstvo Kapela s 150 ha.

Relativni delež vinogradov v skupni zemljiški površini družbenih gospodarstev je različen. Najvišji je pri Vinogradniškem gospodarstvu Kapela in VŽK Ljutomer (okoli 20 %) ter obratu "Jeruzalem" Ormož (17 %), pri drugih pa doseže največ 5 % skupne površine.

Nasadi družbenega sektorja so bili zvečine po

Tabela 3

	Skupna površina v ha	Vinogradi v ha	% površine	% celote
Agrokombinat Maribor	7.985	416	5,2	20,8
Kmetijski kombinat Ptuj	6.091	306	5,0	15,3
Kmetijski kombinat Radgona	4.356	216	4,9	10,8
Vinogradniško gospodarstvo Kapela Slovenija vino, obrat "Jeruzalem" Ormož	770	151	19,6	7,5
Vinogradniško-živinorejski kombinat Ljutomer	2.891	493	17,0	24,6
Kmetijska zadruga Slovenske Konjice	1.570	342	21,7	17,1
Agrokombinat KZ Lenart	652	26	3,9	1,3
	2.850	52	1,8	2,6
SKUPAJ	27.165	2.002	7,3	100,0

zadnji vojni obnovljeni na sodobni osnovi, vendar na različen tehnološki način. Tradicionalne nasade na kolju so zamenjali žični vertikalni nasadi in še posebno v zadnjem času terasni nasadi, v katerih prihaja moderna tehnologija v celoti do veljave. Slednjih je danes že preko polovice vse vinorodne površine družbenega sektorja, v obratu "Jeruzalem" Ormož dve tretjini,

v VŽK Ljutomer pa celo tri četrtnine. Najmanj terasnih površin je v Radgonsko-kapelskih gorah, kjer prevladujejo posebno v kmetijskem kombinatu Radgona vertikalni nasadi. Bolj v ravnotežju sta obe obliki trsne vzgoje v agrokombinatu Maribor in kmetijskem kombinatu Ptuj. Družbenih nasadov na kolju je le še 4,7 %, zato pa ti do cela prevladujejo v zasebni kmečki posesti. Od-

6) Primerjaj B. Belec: Socialnogeografski procesi in tipi pokrajinske transformacije v Ljutomersko-ormoških gorah, Zbornik razprav (mariborskih visokošolskih zavodov) 1959-1969, Maribor 1970, str. 99-117.

7) Nanje se nanašajo podatki v tabeli 3 in 4, zbrani s posebno anketo v letu 1970. Zato tudi odstopajo od podatkov po katastru v tabelah 1 in 2.

tod tudi razlike v podobi pokrajine, ki je v vinorodnih okoliših z zasebno posestjo še docela tradicionalna, drugod pa močno spremenjena.

Večina družbenih vinogradov je stara od 5 do 15 let (44 %) in od 15 do 25 let (27 %) ter v obdobju največje rodnosti. Nad 25 let starih nasadov je komaj 6,7 %. To so izključno nasadi na kolju, ki bodo izginili že ob prvi ob-

novi. Tudi dejstvo, da je mladih nasadov, starih manj kot 5 let, kar 22,5 %, je dovolj perspektivno. Družbena gospodarstva vključujejo slednjič še nekaj potencialnih (neobnovljenih) vinorodnih površin. Največ takšnih ima kmetijski kombinat Ptuj (185 ha), deloma še tudi kombinati iz Radgone, Ormoža in Maribora, skupaj 168 ha.

Tabela 4

Družbeno gospodarstvo	Sistem vzgoje (ha)			Starost nasadov				Neobnovljene vin. površine
	terasni	vertikalni	kolje	do 5	5-15	15-20	nad 25 let	
Agrokombinat Maribor	222	192	2	172	101	130	13	50
Kmetijski kombinat Ptuj	136	156	14	2	230	60	14	185
Kmetijski kombinat Radgona	45	162	9	15	42	119	40	60
Vinogradniško gospodarstvo Kapela	57	84	10	24	68	27	32	4
Slovenija vino, obrat "Jeruzalem" Ormož	318	148	27	87	287	118	1	58
Vinogradniško-živinorejski kombinat Ljutomer	258	80	4	151	111	75	5	10
Kmetijska zadruga Slovenske Konjice	26	-	-	-	26	-	-	3
Agrokombinat KZ Lenart	-	24	28	-	10	14	28	6
SKUPAJ	1.062	846	94	451	875	543	133	376
Struktura v %	53,0	42,3	4,7	22,5	43,7	27,1	6,7	

III. UMİK VINOGRADNIŠKIH POVRŠIN

Ena bistvenih ekonomskogeografskih značilnosti slovenskega vinogradništva, še posebej v severovzhodni Sloveniji je zmanjšanje proizvodnih zmogljivosti in proizvodnje. V zadnjih 30 letih slovensko vinogradništvo nazaduje. Leta 1958 smo imeli 20.400 ha vinogradov, medtem ko jih je bilo leta 1939 še 39.500 ha.⁸ Njihova površina se je v tem obdobju zmanjšala skoraj za polovico. To zmanjševanje je bilo najmočnej-

še v povojni dobi, vendar se tudi zadnja leta vinogradi še nadalje hitro umikajo.

V severovzhodni Sloveniji brez Prekmurja je bilo leta 1896 še 16.269 ha vinogradov, leta 1967 pa le 7.084 ha⁹, to pa pomeni zmanjšanje za več kot polovico. Izreden umik beležimo na Kozjaku, nadpoprečnega pa še v Podpohorskih in Dravinjskih gorinah. Na Kozjaku znaša indeks 1967/1896 14,4, v Podpohorskih in Dravinjskih gorinah pa 38,5 oziroma 40,2. Vzroki za umik niso pogojevi le ekološko, temveč predvsem

8) Razvoj vinogradništva kot surovinske baze za predelavo grozdja v severovzhodni Sloveniji. Kmetijski zavod Maribor, Ekonomski center Maribor, Maribor 1970, str. 27-32.

9) B. Belec: Zmanjševanje vinogradniških površin v Podravju in južnem Pomurju med leti 1896 do 1967. Zbornik Pedagoške akademije v Mariboru 1960-1970, Maribor 1970, str. 259, 267.

družbenoekonomsko, saj si sicer ne bi mogli razložiti močnega nazadovanja ponekod v Slovenskih goricah in Halozah. V Zahodnih Slovenskih goricah znaša na primer indeks 1967/1896: celo 27,7.

Zmanjšanje vinogradniških površin v zadnjem desetletju prav gotovo lahko pripišemo dejstvu, da so okoli tri četrtine vseh kmečkih vinogradov stare več kot 50 let, saj so bile te površine sunkovito obnovljene v času po napadu trtne uši v začetku 20. stoletja, kasneje pa so jih le izjemoma obnavljali. Odločilna je bila tudi vrsta vzrokov trznega značaja, tako neugodne razmere na tržišču z vinom doma in po svetu, konkurenca "južnih" vin, dalje pomanjkanje kapitala za obnovo ipd.

Umik vinogradniških površin v družbenem sektorju ni bil dosti manjši kot v zasebnem. Kljub povojni obnovi se je tudi njihova vinogradniška površina zmanjševala, saj so opuščali vinogradniške lege, ki za intenzivno eksploatacijo niso bile primerne. Največ takšnih površin je bilo v Halozah, na Kozjaku, deloma tudi v Slovenskih goricah. Da pa se razmerje med družbenimi in zasebnimi površinami ni močneje spremenilo v korist družbenih, je pripisati izrabi že popolnoma dotrajanih in nerentabilnih nasadov ter širjenje hibridov.

Gibanje vinogradniških površin⁸ po obeh lastniških sektorjih v obdobju 1957-1968 nam prikazuje tabela št. 5.

Tabela 5

Leto	Družbeni vinogradi		Zasebni vinogradi		Skupaj	
	ha	indeks	ha	indeks	ha	indeks
1957	2.517	100	6.668	100	9.185	100
1962	2.340	93	5.859	88	8.199	89
1968	2.106	84	5.443	82	7.549	82

Razvoj po posameznih občinah je bil zelo različen. Vinogradniške površine so porasle le v Prekmurju in občini Slovenska Bistrica, povsod drugod pa beležimo njihov umik. Največje nazadovanje kažejo občine Lenart, Ptuj, Gornja Radgona in Maribor. Gibanje vinogradniških površin po občinah je razvidno iz tabele št. 6

8) c. d., tabele 1-4. Zajeto je tudi Prekmurje.

Gibanje vinogradniških površin v SR Sloveniji po občinah

Tabela 6

Občina	Družbeni vinogradi indeks 1968/1957	Zasebni vinogradi indeks 1968/1957	Skupaj indeks 1968/1957
Gornja Radgona	90	67	76
Lenart	44	64	63
Lendava	87	124	123
Ljutomer	103	71	87
Maribor	74	74	74
Murska Sobota	72	104	103
Ormož	88	87	87
Ptuj	62	75	72
Slovenska Bistrica	178	85	104

Sklepni pregled

Po zadnji vojni so se v severovzhodni Sloveniji formirale velike vinogradniške površine v družbeni lasti. Njihova obdelava je dobila sodoben plantažni značaj, zato se je pokrajinski pejzaž vinorodnega gričevja v primerjavi s preteklostjo močno spremenil.

Družbeni vinogradi zavzemajo v severovzhodni Sloveniji brez Prekmurja nad 2.700 ha ali 38,5% vseh vinorodnih površin, kar je ob dejstvu, da predstavlja podravski vinorodni okoliš najpomembnejše proizvodno področje kvalitetnih belih vin v Sloveniji, toliko večjega pomena. Največ družbenih površin je v Slovenskih goricah, nad 2000 ha ali 44% vseh vinogradov in tri četrtine družbenih vinogradov severovzhodne Slovenije. Od tega jih je v vzhodnih Slovenskih goricah čez 900 ha, zavzemajo pa več kot polovico vseh vinogradov. V ljutomerski občini sta podružbljeni skoraj dve tretjini vinogradov.

Družbene vinogradniške površine v južnem Pomurju in Podravju zajemajo 87,3% vseh podružbljenih vinogradov v Sloveniji. Ni čuda, če so prav v severovzhodni Sloveniji nastala najpomembnejša vinogradniška gospodarstva, pionirji sodobne vinogradniške proizvodnje. Na prvem mestu je po vinogradniški površini obrat Slovenija vino "Jeru-

zalem" in Ormoža (500 ha), sledijo Agrokombinat Maribor (400 ha), Vinogradniško-živinorejski kombinat Ljutomer (350 ha), Kmetijski kombinat Ptuj (300 ha), Kmetijski kombinat Radgona (200 ha) in Vinogradniško gospodarstvo Kape-la (150 ha). Tradicionalne nasade na kolju so tu zamenjali žični vertikalni in terasni nasadi, strojna obdelava je skoraj v celoti izpodrinila ročno, pridelek pa namesto v mnogih najhnih zidanicah predelujejo in hranijo v velikih modernih kletih. Tudi starostna sestava družbenih vinogradov je zelo ugodna, saj so bili zvečine po vojni obnovljeni in so sedaj v obdobju največje rodnosti.

Kljub velikim uspehom družbenega vinogradništva

z razvojem vinogradniškega gospodarstva kot celote vendarle ne moremo biti zadovoljni, saj je ta pomembna kmetijska panoga doživela močno nazadovanje površin ne le v preteklosti, temveč tudi v zadnjem obdobju. Leta 1896 je bilo v severovzhodni Sloveniji brez Prekmurja še 16.269 ha vinogradov, a leta 1967 le 7.084 ha. Vinogradniške površine pa se zmanjšujejo še naprej. Vzrok je iskati predvsem v pomanjkanju vsakršne obnove kmečkih vinogradov, čeprav opuščajo manj ugodne površine tudi družbena gospodarstva. Zato bomo takšen razvoj lahko zaustavili le z odločnimi ukrepi v kmečkem vinogradništvu, ki s svojo zastarelo tehnologijo obdelave in proizvodnje v sedanjih družbeno-ekonomskih razmerah nima več pogojev za obstoj.

Avguštin Lah

CEJLON - VRT JUŽNE AZIJE IN KRIŽPOTJE ZGODOVINE S SODOBNIMI TOKOVI

I.

Cejlon je čudovit otok. Podobe, ki sem si jih med obiskom globoko vtisnil v spomin in v srce, so barvite, da je malo takih med spomini na druge dežele. V njih je zarisana bogata narava, ki nudi svojemu ljudstvu več kakor ta jemlje od nje. Ob predvajanju diapozitivov, ki vedno znova oživljajo te podobe, moram vselej posebej dopovedovati, da barve prikrivajo kontraste življenja, kajti nerazvitost in križanje interesov ima tudi očem prikrite korenine in širine. Dežele in ljudstva, njihove napore in iskanja je treba spoznavati v vseh pogledih in jih skušati doumeti.

Cejlon je dežela čaja, riža, tropskega sadja, gumijevcev in orhidej. Vedno je otok odet z bujnim rastjem, ki se v soncu ali pod oblaki razkaže v stoterih odtenkih zelene barve. Vmes so kot rože v zreli planinski trati posejane pisane barve hiš, naselij in vseh z ljudskimi rokami

ustvarjenih sestavin okolja. Prav tako barvita je zgodovina ljudstva, vsa prepletena z legendami in pravljicnimi zgodbami. To je zgodovina Sinhalezov in Tamilov, ki ima tudi poglavja iz kolonialne dobe. Človeku se zdi, da ni ta doba odvisnosti pustila nobene trajnejše poteze. Ob palčah iz tiste dobe so zrastle druge in ta kontrast je v glavnem izbrisan. Umetne pastelne barve za pisane sarije, ki jih nosijo žene Cejlona, Indije in Pakistana, kaj malo pomenijo ob vseh barvah narave, ob tradicijah, ob navadah, bu-dističnem koledarju in drugih prvinah preteklega in sedanjega življenja. Tradicija je v teh deželah živa, povezuje zgodovino s sedanjostjo in to realnost z vizijo bodočnosti.

Nekateri domačini napovedujejo kulturno revolucijo. Kakšna bo, še ne vemo. To ljudstvo se mora dvigniti na novo kulturno stopnjo, na višjo stopnjo razvoja proizvodjalnih sil, ko bodo ustvarjali pomembnejši narodni dohodek, razvili prvine socialističnih odnosov v nov družbeni red in dali